

У вишивці своєрідними засобами передається прагнення людини возвеличити те, що її оточує, чим вона живе. Це і рослинний світ, земля і небо, усе те прекрасне, що створене працею людини і передане у вишивці образною мовою узагальнення, закування, що зберігається як вселюдська пам'ять про історію, землю, природу. Образи природи особливо емоційно і поетично звучать у вишивці. Саме життя підтверджує, що вишивка активно розвивається і збагачується новими аспектами філософського, естетичного звучання, що змістовна краса її художньої мови необхідна сьогодні не менш, ніж у минулому, що в наш час зростає її художньо-культурна цінність.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гасюк О.О. *Художнє вишивання* / О.О.Гасюк, М.Н.Сабадаш. – Київ, 1990.
2. Антонович Е.А. *Декоративно-прикладне мистецтво* / Е.А.Антонович, Р.В.Захарчук-Чугай. – Львів, 1992.
3. Макарчик С.А. *Етнографія України* / С.А.Макарчик – Львів. Видавництво «Світ», 1994.
4. Кара-Васильєва Т.В. *Українська народна вишивка* / Т.В.Кара-Васильєва, А.О.Заволокіна. – Київ : Мистецтво, 1993.

*Якуніна Альона
(Полтава, Україна)*

ВИШИТИЙ ОРНАМЕНТ – СТИЛІЗОВАНА РИСА ЙОГО ТРАКТУВАННЯ

Композиція – процес створення художнього твору, складання його частин в єдине ціле.

Характер композиції залежить від ідейного задуму художника. Постійне спостереження навколишнього середовища живить творче уявлення майстра, збуджує прагнення відтворити її засобами мистецтва, зокрема вишивки.

Вишивка дозволяє специфічними засобами, в опосередкованій умовній формі, зумовленої традиціями народної творчості, відтворити навколишній світ. Однією палітрою фарб можна передати різні почуття: радість і смуток, сподівання і надії. Повторення елементів і творче застосування їх у певній композиції, вдалий підбір кольорів малюнка створюють своєрідний ритм в орнаменті, допомагають художнику досягти кінцевої мети – передати загальне враження, відтворити настрій. Художник намагається внести в кожен свою роботу щось нове, оригінальне.

Типовою рисою орнаменту вишивок є стилізоване трактування. Українським вишивкам притаманні як геометричні, так і рослинні форми орнаменту. Геометричний орнамент складається з різноманітних найпростіших елементів, що є засобом не тільки декоративно-естетичного, але й символічного мови. Геометричним зображенням властиві стрункість, чіткість. Вишиваючи геометричний орнамент, необхідно стежити за його симетрією.

Комір, манжети чоловічої і жіночої сорочок слід починати вишивати з середини рапорта і середини коміра, щоб на кінцях коміра малюнок був симетричним.

На рушниках, скатертинах, доріжках та інших речах орнаментальну смугу слід починати вишивати з середини рапорта і середини розташування малюнка.

Рослинні орнаменти захоплюють надзвичайним розмаїттям візерунків і плавністю ліній. Улюбленим мотивом рослинної орнаментики українських вишивок є хвиляста гілка, навколо якої розташовуються стилізовані качки, павичі, півні, голуби та ін. Походження вишивки можна визначити за композиційним розташуванням малюнків і характером орнаменту, техніці виконання і колористиці.

Вишивка може бути одноколірною і багатоколірною. В багатобарвних українських вишивках завжди переважає один який-небудь колір або два кольори, які визначають загальну барвистість і стають основними. Інші кольори тільки доповнюють кольорову гаму, оживляють, підкреслюють і виділяють основний тон. Багатобарвні вишивки вражають цілої симфонією барвистих поєднань, пройнятих радісним сприйняттям життя. У народній вишивці спостерігається певна зв'язок техніки вишивання і кольору. За певними швами і закріпилися певні кольори. Мережка, вирізування і виколювання є переважно білими; подільські вишивки качалочками – завжди поліхромні; рушниковий шов виконується майже завжди червоним кольором. Вишивки червоними нитками привертають чіткістю і гармонійним ритмічним поєднанням білого фону з червоними нитками орнаменту. Вишиваючи білими нитками, можна домогтися великого ефекту, широко використовуючи гру світла і тіні на поверхні орнаменту, що утворилася завдяки різному напрямку швів. Переходи одного кольору в інший бувають іноді контрастними, а іноді дуже ніжними, коли межа між ними пом'якшується тим, що нитки одного кольору заходять між нитками іншого кольору.

Під словом орнамент, орнаментика, слід розуміти ті прикраси, які заповнюють вільні місця на предметах. Тому ці прикраси повинні цілком узгоджуватися з характером самого предмету і його призначенням і жодним чином не можуть бути самостійними факторами. Орнаменти складаються з геометричних та природних форм. Комбінуючи плавно і пропорційно всілякі прямі і криві лінії в різних положеннях, художник, завдяки своєму розвиненому смаку, виробляє усіма нанесеними на предмет додаваннями незрівнянно більше враження, ніж воно вийшло б від споглядання простий, чужої всяких прикрас речі.

Але тут необхідно знову згадати про те, що ці прикраси мають перебувати у повній відповідності з характером і призначенням самого предмета, в іншому випадку глядач при розгляданні його отримає несприятливе враження. Крім того натуральні форми рослин, тварин, людини тощо застосовуються тільки в тих випадках, коли вони своєю

реальністю не вбивають інших складових частин прикраси і не шкодять загальним враженням. Тому в більшості випадків нам доводиться зустрічати натуральні форми в стилізованому вигляді, тобто натуральна форма зображена в головних рисах з додаванням завитків і прикрас у відповідному до предмету характер-стилі.

Стиль. Під цим словом в орнаментиці слід розуміти суворе узгодження як прикрас між собою, так і цих останніх із загальним характером предмета, на який вони наносяться, відповідно вимогам та законам мистецтва відомих народів у різні художні епохи.

Орнамент буває графічним, скульптурним, за формою – геометричним або рослинним, іноді вживає фантастичні форми; в нього можуть бути включені образотворчі мотиви. Сукупність орнаментів, їх обумовленість матеріалом і формою предмета, а також ритм утворюють той декор, який є невід'ємною ознакою певного стилю.

Стиль у мистецтві якої-небудь епохи – це історично сформована єдність образної системи, засобів та способів художньої виразності. Основу будь-якого стилю становить однакова система художніх форм, породжених ідейної та методологічної спільністю, яка виникла в певних соціальних і економічних умовах. При формуванні образної системи нового стилю орнамент входить у число найбільш важливих складових його елементів і знаходиться в числі тих засобів художньої виразності, які дозволяють безпомилково визначати приналежність до даного стилю будь-якого архітектурного пам'ятника чи витвори декоративно – прикладного мистецтва.

У процесі складання стилю, що несе в собі нові художні ідеали, в прикладному мистецтві з'являлися нові орнаментальні мотиви, створювалися нові декоративні рішення.

Основними класифікаційними ознаками орнаменту служать його походження, призначення та зміст. З урахуванням всього цього орнаментальні форми можна об'єднати в такі групи, або види.

Технічний орнамент. Виникнення форм цього орнаменту обумовлена трудовою діяльністю людини. Наприклад, фактура поверхні предметів з глини, виготовлених на гончарному крузі, малюнок найпростіших клітин тканини при виробленні її на первісному ткацькому верстаті, спіральні витки, одержувані при плетінні мотузок, і т. п.

Символічний орнамент. Формування символічного орнаменту сприяла спільність природи умовно-символічних зображень творів орнаментального мистецтва в цілому, а самі орнаментальні образи, як правило, являють собою символи або систему символів.

Такого роду зображення здатне в лаконічній формі виразити дуже широкі, різноманітні поняття. З'явившись в Древньому Єгипті та інших країнах Стародавнього Сходу, символічний орнамент і сьогодні продовжує відігравати важливу роль.

Геометричний орнамент. Спочатку цей орнамент виник завдяки

злиттю технічного і символічного орнаментів, утворивши більш складні комбінації зображень, позбавлені конкретного розповідного значення. Відмова від сюжетної основи в цьому вигляді орнаменту дозволив акцентувати увагу на суворому чергуванні окремих природних мотивів. Адже будь-яка геометрична форма – це спочатку існуюча форма, гранично узагальнена і спрощена.

Поступовий розвиток первинних і в той же Час основних геометричних форм призвело до тих художніх форм, якими користується сучасне мистецтво і які відрізняються особливою різноманітністю та витонченістю у творах арабо-мавританського і готичного мистецтва.

Рослинний орнамент. Це найпоширеніший орнамент після геометричного, для нього характерні свої улюблені мотиви, причому останні різні в різних країнах, в різні часи. Рослинний орнамент порівняно з іншими його видами є найбільші можливості для створення різноманітних мотивів, прийомів виконання, для оригінального трактування форми.

Рослинний орнамент використовує численні форми рослин: листя, квіти, плоди, взяті разом чи окремо. Це художня переробка різноманітних форм рослинного світу. В руках художника-орнаменталіста початкові форми, масштаби, колір змінюються за законами симетрії.

При стилізації посилюються відповідно до характеру рослини всі типові особливості його і видаляється або послаблюється приватне або випадкове. Часто ці зміни настільки значні, що початковий матеріал перетворюється до невпізнання.

До найбільш поширеним рослинним форм з найдавніших часів відносяться: акант, лотос, папірус, пальми, хміль, лавр, виноградна лоза, плющ, дуб.

Каліграфічний (епіграфічний) орнамент. Цей орнамент складається з окремих літер або елементів тексту, виразних за своїм пластичного малюнку та ритму. Мистецтво каліграфії найбільш повно розвинулося в Китаї, Японії, Ірані та в ряді арабських країн, використовувалося і в Стародавній Русі, граючи поряд з власне орнаментикою помітну роль у декоруванні різних виробів декоративно-прикладного мистецтва.

Фантастичний орнамент. В основі цього виду орнаменту лежать зображення уявного, частіше символічного змісту. Особливе поширення фантастичний орнамент із зображенням сцен з життя казкових тварин отримав в країнах Стародавнього Сходу (Єгипту, Ассирії, Китаю та Індії). В епоху середньовіччя він придбав особливу популярність у зв'язку з релігійними заборонами (у країнах Західної Європи, у Візантії епохи іконоборства, у мусульманських країнах Близького і Середнього Сходу).

Астральний орнамент (від слова «астра» – зірка). Стверджує культ неба. Основними елементами є зображення неба, сонця, хмар, зірок. Найбільш поширений в Японії та Китаї.

Пейзажний орнамент. Головні об'єкти цього орнаменту –

найрізноманітніші мотиви: гори, дерева, скелі, водоспади, часто в поєднанні з архітектурними мотивами і елементами тваринного орнаменту. Особливо великий розвиток отримав в декоративно-прикладному мистецтві Японії та Китаю.

Тваринний орнамент. Побудований на зображеннях птахів і звірів з різним ступенем стилізації: як близьких до реалістичних, так і умовних. В останньому випадку орнамент кілька наближається до фантастичного.

Предметний орнамент. Виник в античному Римі і широко використовувався в усі наступні епохи. Зміст предметного орнаменту становлять зображення військової геральдики, предметів побуту, атрибутів музичного та театрального мистецтва.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Вербовський Л. Композиція художньої вишивки / Л. Вербовський // Любе діло. – К., 2004. – №3.*
2. *Майборода Д. Схеми вишивки хрестиком, трактовка орнаментів / Д. Майборода // Історія української вишивки. – Л., 2000.*

*Степанова Ольга
(Полтава, Україна)*

ЛИШТВА – РОДЗИНКА ПОЛТАВСЬКОЇ ВИШИВКИ

У невичерпній скарбниці духовної культури нашого народу є особлива, винятково важлива її частина – вишивка. З нею пов'язана вся багатовікова історія українського народу, його творчі пошуки, радість і горе, його перемоги й поразки, сподівання на майбутнє.

Вишивка – це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук. Протягом багатьох століть створювалось декоративно-прикладне мистецтво. Виникло воно з любові до навколишнього світу і з потреби не тільки бачити й відчувати красу, а й творити її власними руками.

Багатьма поколіннями майстрів створювалось художнє оздоблення виробів вишивання. З раннього віку за роботою дорослих спостерігали діти, привчалися до способів та прийомів обробки матеріалів, оволодівали секретами майстерності, створювали своїми руками нескладні побутові речі.

Полтава та полтавська область не були винятком у створенні вишитих виробів. Особливістю полтавської вишивки є поєднання рослинного, рослинно-геометричного та геометричного орнаментів, використання мотивів, характерних для даної місцевості. Основою геометричного орнаменту були найпростіші фігури, такі як трикутник, ромб, квадрат, скісний і прямий хрест та різноманітні зірчасті мотиви. Саме такі поєднання і комбінації створюють розмаїтість та величезну кількість варіантів композиційних побудов. І саме в цьому поєднанні виникає така особливість як безперервний ритм руху композиції, тому